

Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću |
Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek | Građanski odbor za ljudska prava |

**Osvrt na presudu MSKJ-a u predmetu protiv Gotovine i dr.
(s obzirom na utvrđivanje činjeničnog konteksta događaja te jedinstvenu sudsku
interpretaciju u stvarnoj primjeni međunarodnog humanitarnog prava)**

Osvrt pripremili:
Jelena Đokić Jović, Documenta
Marko Sjekavica, Građanski odbor za ljudska prava

Zagreb, 03.08.2012

Osvrt na presudu MSKJ-a u predmetu protiv Gotovine i dr. (s obzirom na utvrđivanje činjeničnog konteksta događaja te jedinstvenu sudsku interpretaciju u stvarnoj primjeni međunarodnog humanitarnog prava)

Prvostupanjskom presudom MKSJ-a u kaznenom predmetu protiv opt. Ante Gotovine, Ivana Čermaka i Mladena Markača, Gotovina i Markač proglašeni su krivima za progon, deportaciju, ubojstvo i nehumana djela kao zločine protiv čovječnosti (članak 5 Statuta) i za pljačkanje javne ili privatne imovine, bezobzirno razaranje, ubojstvo i okrutno postupanje kao kršenja zakona i običaja ratovanja (članak 3 Statuta) te su osuđeni na jedinstvene kazne zatvora u trajanju od 24, odnosno 18 godina dok je Čermak oslobođen svih optužbi.

Navedena kaznena djela počinili su udruženim zločinačkim poduhvatom, u kojem je sudjelovao hrvatski državni vrh iz toga razdoblja, s ciljem trajnog protjerivanja srpskog stanovništva iz Krajine.¹

Sudsko vijeće pod predsjedanjem nizozemskog suca Alphonsa Oriea zasjedalo je u ovom predmetu više od tri godine. Sve stranke u postupku, kao i Vijeće, pozivale su svjedoke u različitim fazama postupka. Iskaze je dalo ukupno 145 svjedoka, a Vijeće je u spis uvrstilo svjedočenje u pisanom obliku još 38 svjedoka. Uz to, stranke u postupku na usvajanje su ponudile golem broj dokumentarnih dokaza kako bi ih Vijeće razmotrilo. Među njima su vojni dokumenti, izvještaji međunarodnih organizacija aktivnih u Hrvatskoj tijekom vremena obuhvaćenog optužnicom te izvještaji raznih vještaka.

Neovisno o pravnim dilemama i kontroverzama koje ova presuda nosi, posebno u odnosu na individualni oblik kaznene odgovornosti, inauguriran kroz koncept Udruženog zločinačkog pothvata, o kojima će se očitovati Žalbeno vijeće krajem ove godine, presudu smatramo iznimno bitnom zbog utvrđivanja činjeničnog konteksta inkriminiranih događaja i doprinosa suočavanju s prošlošću.²

1 U kontekstu sudske prakse Međunarodnog suda, doktrina UZP-a, kao individualnog oblika kaznene odgovornosti, prvi je put potanko obrađena u drugostupanjskoj presudi u predmetu Tadić. Žalbeno vijeće je u predmetu Tadić općenito utvrdilo da se osoba koja je u sklopu ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja pridonijela kaznenim djelima koja je počinila skupina osoba može, pod izvjesnim uvjetima, smatrati kazneno odgovornom. Analizom međunarodnog običajnog prava, koju je tom prilikom provelo Žalbeno vijeće, utvrđena su i definirana tri oblika odgovornosti po osnovu UZP-a.

Prema Optužnici, najkasnije od srpnja pa do 30. rujna 1995., trojica optuženih sudjelovala su u udruženom zločinačkom pothvatu, sa zajedničkim ciljem trajnog uklanjanja srpskog stanovništva iz Krajine silom, zastrašivanjem ili prijetnjom silom, progonom, prisilnim raseljavanjem, premještanjem i deportacijom, oduzimanjem i uništavanjem imovine ili drugim sredstvima. Kaznena djela za koja se terete u točkama 1 do 5 (*progon, deportacija kao zločini protiv čovječnosti te pljačka javne i privatne imovine i bezobzirno razaranje kao kršenje zakona i običaja ratovanja*) uključivala su namjeru, dogodila su se u okviru cilja udruženog zločinačkog pothvata i počinjena su tijekom predmetnog pothvata. Alternativno, svako eventualno kazneno djelo izvan cilja UZP-a bilo je prirodna i predvidljiva posljedica izvršenja udruženog zločinačkog pothvata. Osim toga, kaznena djela ubojstva, nehumanih djela i okrutnog postupanja bila su prirodna i predvidljiva posljedica ostvarivanja UZP-a. Udruženi zločinački pothvat smišljan je, planiran i pripreman najkasnije od srpnja 1995., a u potpunosti je proveden u kolovozu 1995. i kasnije.

2 "Raspravno vijeće konstatalo je da su pripadnici Hrvatskih oružanih snaga i Specijalne policije protiv Srba iz Krajine počinili više od 40 ubojstava (*Marko Ilić, Rade Bibić, Ruža Bibić i Stevo Ajduković, općina Donji Lapac; Marta Vujnović, Stana Popović i Mirko Popović, općina Ervenik; Đurađ Čanak, Milan Marčetić i Dušan Šuica, općina Gračac; Manda Tišma, općina Kistanje; Nikola Dragičević, Sava Čeko i Mile Dragičević, Sava Đurić, Milka Petko, Ilija Petko i Dmitar Rašuo; Miloš Grubor, Jovo Grubor, Marija Grubor, Mika Grubor i Đuro Karanović, Jovica Plavša, Stevo Večerina, Stevan Baljak, Đuro Mačak, Momčilo Tišma i Mile Gnjatović, Sava Šolaja, Ilija Šarac, Jovanka Mizdrak, Živko Stojakov, Đudija Mirković, općina Knin; Milica Šare, Stevo*

Ne dovodeći u pitanje legitimnost vojno-redarstvene akcije „Oluja“ presuda MKSJ vrlo jasno, izvan razumne sumnje, utvrđuje, na temelju brojnih izvedenih personalnih i materijalnih dokaza da su tijekom perioda obuhvaćenog optužnim aktom, od srpnja pa do konca rujna 1995., u okviru zločina protiv čovječnosti te kršenja zakona i običaja ratovanja počinjena kaznena djela ubojstva, deportacije, bezobzirna razaranja, pljačke, nečovječna djela, okrutna postupanja te progona, s ciljem trajnog uklanjanja srpskog stanovništva s područja Krajine, što je ujedno i bila svrha udruženog zločinačkog pothvata u kojem su sudjelovali najviši politički i vojni dužnosnici RH, a u okviru rasprostranjenog i sustavnog napada. Nadalje, Sudsko vijeće je kaznena djela deportacije, kao oblika nasilnog raseljavanja stanovništva te progona, odnosno deportaciju i prisilno premještanje kao konkretne radnje koje čine progon, identificiralo kao srž udruženog zločinačkog poduhvata.³ Kao pokazatelje postojanja udruženog zločinačkog pothvata Vijeće je označilo brijunski transkript koji se odnosi na analizu priprema operacija "Oluja" kao centralni element.⁴ Potom i Tuđmanove stavove o

Berić, Janja BeriĆ, Đuka BeriĆ, Krste Šare, Miloš Ćosić, Jandrija Šare (uz suprotno mišljenje suca Kinisa); Lazo Damjanić, Predrag Simić, općina Orlić) i djela nehumanog i okrutnog postupanja - zločina protiv čovječnosti i kršenja zakona i običaja ratovanja - te da su bili odgovorni za velik broj incidenata razaranja i pljačkanja imovine u vlasništvu Srba iz Krajine, ili imovine u kojoj su stanovali Srbi iz Krajine. Uzimajući u obzir okolnosti poput nacionalne pripadnosti žrtava, te vremena i mjesta na kojima su djela počinjena, Raspravno vijeće konstatira da su ubojstva bila dio rasprostranjenog i sustavnog napada na civilno stanovništvo. Osim toga, kao što se kaže u poglavljima 4.5 i 5.4, Raspravno vijeće konstatira da su pripadnici Hrvatskih oružanih snaga i Specijalne policije izvršili, kao zločin protiv čovječnosti, deportaciju više od 20.000 Srba iz Krajine. Raspravno vijeće zaključuje da sva spomenuta djela istodobno predstavljaju i djela u osnovi progona. Osim toga, Raspravno vijeće konstatira da su pripadnici Hrvatskih oružanih snaga i Specijalne policije izvršili protupravni napad na civile i civilne objekte u gradovima Kninu, Benkovcu, Obrovcu i Gračacu, što predstavlja progon kao zločin protiv čovječnosti. Raspravno vijeće konstatira da su ta djela počinjena na cijelom području na koje se odnosi Optužnica tijekom kolovoza i rujna 1995." (Prvostupanjska presuda u kaznenom predmetu IT-06-90-T, od 15. travnja 2011. 902.str.)

3- Kazneno djelo progona (čl. 5(h) Statuta MKJ-a) kao zločina protiv čovječnosti, čine radnje ili propuštanje kojim se vrši diskriminacija i uskraćuje se ili krši neko temeljno pravo ugrađeno u međunarodno običajno ili ugovorno pravo, a koji su izvršeni s namjerom diskriminiranja na temelju rase, vjere ili političkog uvjerenja. Ovakvo određenje progona distinkтира od kaznenog djela deportacije regulirane u čl. 5(d) Statuta MKSJ-a.

4 "Centralni element" planiranja se, prema presudi, odigrao na sastanku predsjednika Tuđmana sa hrvatskim vojnim vrhom 31. srpnja 1995. godine na Brijunima. Vijeće je u posebnom odjeljku presude analiziralo tijek sastanka i odredilo se prema tvrdnji tužitelja da je tom prigodom "iskristaliziran plan da se Srbi trajno i prisilno premjeste iz Krajine". Prema brijunskom transkriptu, koji je u sudske spise zaveden kao tužiteljev dokaz P461, predsjednik Tuđman je ovako definirao temu sastanka: "Da nanesimo takve udarce da Srbi praktički nestanu, odnosno da ono što nećemo odmah zahvatiti da mora kapitulirati u nekoliko dana". Prema tužitelju, Tuđman je imao u vidu "praktički nestanak" ne samo Srpske Vojske Krajine već i srpskih civila, ali Vijeće je to odbacilo ukazujući da u nastavku hrvatski predsjednik govori o "nanošenju na nekoliko pravaca takvih udara da se srpske snage ne mogu više oporaviti, nego da će morati kapitulirati". Iz toga je, zaključilo je vijeće, jasno da se "praktički nestanak" odnosi uglavnom na srpske vojne snage, a ne na civile. Međutim, druge izjave Tuđmana i ostalih sudionika sastanka o tome što bi se trebalo dogoditi "Srbima" su, prema sucima, manje jasne u pogledu toga odnose li se na vojsku ili na civile. U presudi se navode Tuđmanove riječi da je "važno da civili prvi pođu, pa će onda i vojska... kada kolone pođu, to djeluje psihološki jedni na druge". Na to se nadovezuje general Gotovina sljedećim riječima: "Već sada ima velikog iseljavanja civila iz Knina, koji odlaze za Banja Luku i Beograd. Znači da mi, ako nastavimo ovakvu presiju vjerojatno za neko vrijeme, neće biti toliko civila, nego onih, koji moraju ostati, koji nemaju mogućnosti otići." Nešto kasnije se govori o tome da Srbima treba javno jamčiti ljudska prava a istovremeno im ukazati na put kojim mogu napustiti Krajinu. Posebna pažnja u presudi je posvećena Tuđmanovim riječima da civilima "treba dati put" a u isto vrijeme "jamčiti im tobože ljudska prava". Sudsko vijeće je, također, razmotrilo da li je otvaranje koridora kojim će srpski civili napustiti Krajinu bilo motivirano željom da se izbjegnu ili smanje na najmanju mjeru civilne žrtve vojne operacije. To je, inače, bila teza nekih od svjedoka obrane, poput bivšeg šefa hrvatske diplomacije Mate Granića. Suci, međutim, nisu u brijunskim transkriptima našli bilo kakvu potvrdu za tu tezu: sudionici sastanka, ukazuje se u presudi, nisu uopće govorili o tome kako voditi vojnu operaciju a da se minimiziraju civilne žrtve. Naprotiv, u jednoj razmjeni Tuđman govori o artiljerijskom napadu na Knin u cilju "potpune demoralizacije", a sve pod izgovorom srpskog kontranapada, na što Gotovina odgovara da se, ako je potrebno, "Knin može razoriti u nekoliko sati".

Srbima, ali i stavove hrvatskog državnog vrha prema srpskoj manjini i pitanju njihovog povratka nakon "Oluje"⁵, te na pravne akte koji su po svojoj naravi bili diskriminatorni u odnosu na Srbe.⁶ Ograničeni rezultati u istragama zločina nakon "Oluje"⁷, te bezobzirno razaranje⁸, također se navode u prvostupanjskoj presudi kao pokazatelji postojanja UZP-a.

Ante Gotovina i Mladen Markač odgovorni su na temelju vida odgovornosti opisanog kao UZP. Shodno tome Vijeće je smatralo nepotrebnim elaborirati o ostalim oblicima odgovornosti koji se navode u optužnici, a koje Statut i praksa MKSJ afirmiraju za povrede međunarodnog humanitarnog prava (planiranje, podstrekavanje, naređivanje, pomaganje u planiranju, pripremanju ili izvršenju djela, zapovjedna odgovornost).

Predsjednik još spominje potrebu da se izbjegne gađanje UN vojarne, ali ne i civilnih ciljeva u Kninu. Analizirajući ih zajedno, Vijeće je zaključilo da se sve te izjave – ako ne isključivo, onda primarno - odnose na civile. Odbačena je teza obrane da je Tuđman, kao stari komunista, govorio o "tobožnim ljudskim pravima", a ne o "tobožnim jamstvima". Prema sucima, ne bi mnogo mijenjalo na stvari ako bi se "tobože" odnosilo na ljudska prava, budući da su ta dva koncepta – jamstvo ljudskih prava i "davanje puta da odu" – međusobno nepomirljiva. Jer, zaključuje se u presudi, "jamstvo poštivanja **ljudskih prava bila bi da Srbi ostanu, a ne da odu**". Sve to, zaključilo je Sudsko vijeće, predstavlja izraz pravih namjera sudionika brijunskog sastanka da se Srbima ukaže na put kojim će napustiti Krajinu, a da se istovremeno "stvori dojam da su mogli ostati u svojim domovima".

5 U presudi se zaključuje da je u tom pogledu "centralnu ulogu" imao predsjednik Franjo Tuđman, baš kao što je bio i ključna figura udruženog zločinačkog pothvata. Vijeće je krenulo od iskaza svjedoka optužbe – bivšeg američkog veleposlanika u Zagrebu Petera Galbraitha – koji je rekao da se hrvatski predsjednik zalagao za "homogenu Hrvatsku", a Srbe i Muslimane je smatrao dijelom druge civilizacije. Vjerovao je, tvrdio je Galbraith, u ideju "Velike Hrvatske" i smatrao da su Srbi "suviše brojni i da predstavljaju stratešku prijetnju državi". Američki veleposlanik je rekao i da je Tuđman negirao pravo na povratak srpskih izbjeglica nakon "Oluje" a u depeši veleposlanstva od 11. prosinca 1995. godine se navodi da je hrvatski predsjednik na sastanku sa jednim američkim kongresnikom rekao "da bi bilo nemoguće da se Srbi vrate na mjesta gdje su njihove familije živjele stoljećima". U depeši američkog veleposlanstva od 31. kolovoza 1995. godine stoji da se Srbima javno jamči poštivanje ljudskih prava samo u svrhu propagande, a da je zapravo po srijedi "etničko čišćenje" Krajine sa ciljem da se omogući doseljavanje milijuna Hrvata na to područje. Peter Galbraith je rekao "da je Tuđmanova politika zapravo bila državna politika" i da su njegove stavove dijelili i drugi pripadnici političkog rukovodstva. Mnogi od njih su svjedočili na poziv obrane, poput **Mate Granića, Miomira Žužula, Nadana Vidoševića** ili **Vesne Škare Ožbolt**. Oni su listom negirali Galbraithove tvrdnje navodeći da nije bilo plana za protjerivanje Srba i da je povratak bio omogućen svima bez obzira na nacionalnu pripadnost. U isto vrijeme, uglavnom nisu poricali da je predsjednik Tuđman bio centralna ličnost tadašnje hrvatske vlasti. Vijeće je u presudi posebno analiziralo dokaze koji se odnose na Tuđmanove javne nastupe na mitinzima i u medijima. Spominje se, primjerice, njegov nastup na mitingu u Kninu 26. kolovoza 1995. godine kada je rekao: "Nema povratka na ono što je bilo da nam usred Hrvatske šire rak koji je razarao hrvatsko nacionalno biće i koji nije dopuštao da hrvatski narod bude zaista sam svoj na svome. (...) Nestalo ih je za dva-tri dana, nisu imali vremena pokupiti svoje prljave pare, devize, niti gaće". Isto tako, u obraćanju pripadnicima Hrvatske vojske Tuđman 5. kolovoza 1995. godine govori o "povratku u Knin, čist kakav je bio u Zvonimirovo vrijeme". Vijeće je, navodi se u presudi, svjesno da su te izjave dane u vrijeme "visoke razine neprijateljstava" i da politički nastupi ponekad mogu služiti "u svrhu pridobivanja povjerenja naroda za potrebe rata i mobilizacije vojnih snaga". Suci, međutim, ukazuju da se Tuđmanovi nastupi ne mogu promatrati samo kroz tu prizmu, već i da imaju "određenu, iako ograničenu, važnost" u pogledu procjene njegove politike prema srpskoj manjini u Hrvatskoj.

S druge strane, suci napominju da su stavovi koji su iskazani na sastancima državnog vrha relevantni na drugačiji način od javnih nastupa jer nisu "opterećeni" potrebom da se podilazi publici. U presudi se navodi niz sastanaka Tuđmana sa najbližim suradnicima u kojima se govori o sprječavanju povratka Srba u Krajinu, kao i o potrebi da se spriječe dalje pljačke i paljevine napuštenih kuća budući da će se na to područje naseliti Hrvati. Na sastanku od 22. kolovoza 1995. godine, navodi se u presudi, zamjenik premijera Jure Radić je rekao da dio Krajine treba "hitno kolonizirati Hrvatima" i da "nema ni govora da na tom dijelu ikad bude više od 10% Srba", na što je Tuđman dodao: "Ma ni deset posto". Radić dalje govori o "prelijepim slikama" ulaska ljudi iz Varaždina i Splita u Knin i transparentu na jednom zidu koji glasi: "Čedo, ne buš se vratio". Kada je dan kasnije na sastanku državnog vrha obaviješten o pokušaju Srba da preko Mađarske uđu u Hrvatsku i vrate se svojim kućama Tuđman je izričito naglasio da im "jednostavno treba reći da ne mogu ući", jer "ako ih sada pustimo njih 204, sutra će ih

Što se tiče dopustivosti kumulativnih osuda, iste se na temelju odredbi 3 i 5 Statuta MKSJ-a, a povodom istog postupanja optuženika mogu izreći.

U hrvatskoj se javnosti, većim dijelom zbog pristranih izjava političkih dužnosnika i nekritičkog izvještavanja javnih i većine ostalih medija, stvorila navijačka atmosfera potpore 'nepravедno optuženim hrvatskim generalima, herojima a ne zločincima'. Stoga su umjesto katarze i preuzimanja dijela odgovornosti za dosadašnje neprocesuiranje počinjenih zločina od strane nadležnih institucija kao i priznanje patnje stradalih nakon objave prvostupanijske presude, uslijedili šok i nevjerica. Ni danas nema niti jedne pravomoćne presude za ratne zločine u tijeku i nakon „Oluje“. Izostala je ozbiljna analiza činjenica o zločinima utvrđenih izvan razumne sumnje. Civilne žrtve rata nisu dočekale ispriku niti ostvarile pravo na

biti 1.204 a za deset dana 12.000". "Ništa za sada", jasan je bio predsjednik. Na nekoliko sastanaka iz kolovoza i rujna 1995. godine se naglašava da su kuće u Krajini sada u rukama Hrvatske, pa treba spriječiti njihovo dalje paljenje i pljačkanje. U presudi se zaključuje da su visoki hrvatski zvaničnici bili svjesni široko rasprostranjenih razaranja privatne imovine Srba, a da su tražili da se to obustavi samo zato što su smatrali da je to postalo "vlasništvo Hrvatske koje je potrebno sačuvati za povratak Hrvata" u Krajinu. Na temelju tih navoda, Sudsko vijeće je zaključilo da je "jedan od aspekata" **politike Tuđmana i hrvatskog državnog vrha bio da se Hrvati potaknu na povratak i nasele u Krajinu u kućama koje su napustili Srbi**". U isto vrijeme povratak Srba je, po ideji hrvatskog režima, trebao biti "ograničen na minimum", zaključuje se u presudi hrvatskim generalima.

6 Sudsko vijeće se bavilo ne samo sadržajem tih akata već i diskusijom na sastancima državnog vrha koji su prethodili njihovom usvajanju. Sudsko vijeće je u presudi navelo da se može zaključiti "da je razlog uvođenja vremenskog roka od 30 i 90 dana bio da se nastojanja ljudi koji se žele vratiti i povratiti svoju imovinu učine što kompliciranijim". Konačno, suci su jednoglasno došli do zaključka da je cilj pravnih mjera nakon "Oluje" bio da se napuštena srpska imovina na oslobođenom području "dodjeli Hrvatima i da se tako pravim vlasnicima uskrati pravo na kuće i imanja". Takve pravne mjere u presudi hrvatskim generalima označene su "kao diskriminatorne". (U središtu analize je bila vladina **Uredba o privremenom preuzimanju i upravljanju određenom imovinom i zakon koji je pod istim imenom nešto kasnije usvojio Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske**. Uredba je donijeta na sjednici vlade od 31. kolovoza 1995. godine i predviđala je da kuće i imanja koja su napuštena za vrijeme i nakon operacije "Oluja" prelaze u ruke države, a da ih komisije čiji su članovi predstavnici lokalnih uprava i nadležnih ministarstava mogu dodijeliti "prognanicima, izbjeglicama, povratnicima koji su izgubili imovinu ili su ranjeni u Domovinskom ratu, kao i obiteljima poginulih i nestalih hrvatskih branitelja" i drugim osobama zaslužnim "za sigurnost, obnovu i razvoj" upravo oslobođenog područja. Odluka komisije o dodjeli imovine spomenutim kategorijama ljudi mogla je biti poništena samo u slučaju da se stvarni vlasnici "vrate u roku od 30 dana od donošenja uredbe i zatraže povrat imovine". Drugim riječima, vlasnici bi ostali bez imovine ako se ne bi pojavili pred komisijom u spomenutom roku. Dvadesetak dana kasnije, 20. rujna iste godine, u Saboru Republike Hrvatske je usvojen i zakon u koji su prepisane sve glavne stavke iz uredbe s tim da je **rok za povratak produžen na 90 dana**. Nekolicina svjedoka koji su u to vrijeme bili visoko pozicionirani dužnosnici, poput potpredsjednika vlade Jure Radića, su tvrdili da je rok produžen jer se zbog "nerealno kratkog roka" od 30 dana mali broj osoba prijavio za povratak imovine. Bivši američki veleposlanik u Zagrebu Peter Galbraith je, međutim, u svom iskazu rekao da je rok produžen tek nakon pritiska SAD i međunarodne zajednice. Nekadašnji hrvatski državni dužnosnici su u iskazima pred sudom listom tvrdili da je ideja bila da se "zaštiti napuštena imovina", da se davanjem roka od 30 ili 90 dana "ubrza povratak", kao i da u zakonima nije navedena nacionalnost osoba kojima se imovina oduzima. Tužiteljstvo je, međutim, u dokaze uvelo niz zapisnika sa sastanaka hrvatskih državnih organa na kojima se raspravljalo o toj temi. Još u lipnju 1995. godine nakon operacije "Bljesak" **Jure Radić** na sastanku Vijeća za obranu i nacionalnu sigurnost traži da Hrvatska preuzme kuće izbjeglih Srba "u početku privremeno, a vremenom za stalno". Na sastanku vlade na kojem je usvojena uredba Radić taj pravni akt naziva "historijskim dokumentom koji određuje demografsku strukturu oslobođenog teritorija" i jasno zahtjeva da se u napuštene kuće nasele "Hrvati koji su protjerani iz BiH i Srbije". Na jednom sastanku vlade nakon "Oluje" predsjednik Tuđman se složio sa prijedlogom da se "napuštena imovina proglasi državnom kao izgovor za njeno oduzimanje". **Jure Radić se, inače, na sastancima sa Tuđmanom i drugim hrvatskim političarima naročito isticao prijedlozima da se napuštena srpska imovina oduzme vlasnicima i dodjeli Hrvatima**. Zbog toga ga je Vijeće, iako nije izravno sudjelovao u "Oluji", proglasilo jednim od članova udruženog zločinačkog pothvata sa ciljem etničkog čišćenja Krajine. Mjere o privremenom preuzimanju ukinute su 17. siječnja 1996. godine kada su već dale rezultate i kada je bilo jasno da će se samo manji broj Srba odlučiti na povratak. Prema iskazu tadašnje specijalne izvjestiteljice Komisije UN za ljudska prava Elisabeth Rehn do početka 1998. godine u Krajinu se vratilo svega deset posto srpskih civila, dok je Peter Galbraith ocijenio da je do 2000. godine bilo "nimalo ili vrlo malo povrataka" a da su se i oni dogodili

reparacije. Protekom vremena, istupima organizacija civilnog društva, aktivista i humanistički orijentiranih intelektualaca te malog dijela političara, pomalo se počeo mijenjati odnos prema srpskim žrtvama „Oluje“. Iako je i dalje dominantno stanje kolektivne društvene amnezije u odnosu na stradanja srpskog naroda, posebice od strane većine pripadnika hrvatske vojske i policije te najviših pozicioniranih političkih i vojnih dužnosnika, vidljiv je određeni napredak, a u njemu bitan doprinos ima i uloga judikature MKSJ-a, posebice ova presuda.

zahvaljujući pritisku američkih vlasti na Hrvatsku. On je u svom svjedočenju iznio stav da je namjera hrvatskog vrha bila da se zakonima "oduzme imovina, povratak Srbima učini nemogućim i Krajina naseli Hrvatima".

7U presudi se navodi da je od prvog dana operacije 4. kolovoza 1995. godine počeo neselektivni artiljerijski napad na civile, a da je po ulasku hrvatske vojske i specijalne policije na do tada okupirano područje uslijedilo razaranje napuštenih kuća, ubojstva, nehumano postupanje i deportacija civila. Spomenuti zločini nisu adekvatno istraženi i kažnjeni a Sudsko vijeće je u zasebnom djelu presude sa nalazima o udruženom zločinačkom pothvatu izložilo svoje zaključke o uzrocima "neprikladnog odgovora" organa kaznenog progona i sudstva na događaje na terenu. Analizirajući stav hrvatskih vlasti po pitanju istraga, suci su ukazali na dio iskaza bivše specijalne izvjestiteljice Komisije UN za ljudska prava Elisabeth Rehn, koja kaže da joj je predsjednik Franjo Tuđman rekao da je bilo nemoguće "boriti se u rukavicama" i spriječiti hrvatske povratnike da se svete i uništavaju srpske kuće. Vijeće se pozvalo i na izvještaj generalnog tajnika UN od 14. veljače 1996. godine u kojem se ukazuje kako je "neobjašnjivo velika diskrepancija između zločina na terenu i onoga što hrvatske vlasti prihvaćaju da se dogodilo ", kao i da - osim u slučaju masakra nad devetoro Srba u Varivodama - ima "malo dokaza o napretku u rješavanju brojnih ubojstva civila".

Kada je područje Krajine oslobođeno, hrvatske vlasti su provele asanaciju terena, tijekom koje je bez istrage sahranjen određen broj ubijenih Srba. Vijeće ne smatra da je asanacija služila za namjerno prikrivanje zločina, ali zaključuje da je tom prilikom došlo do brojnih propusta u provođenju istraga. U prilog tome se, između ostalog, navodi i iskaz bivšeg zamjenika splitskog vojnog tužitelja, a danas Glavnog državnog odvjetnika Hrvatske **Mladena Bajića** koji je u svjedočenju izjavio da je na kninskom groblju **2001. godine ekshumirano oko 300 leševa koji su nakon "Oluje" pokopani bez prethodno obavljenog očevida**. Suci su prihvatili neke argumente obrane po kojima je nedostatak istraga bio uvjetovan objektivnim okolnostima, kao što su nedostatak ljudstva i opreme, teški uvjeti tijekom ratnog perioda i veliki broj zločina. U presudi se navodi da je bilo i namjerne opstrukcije istražnih radnji, ali da nema dokaza da su hrvatske vlasti provodile politiku sprječavanja istraga. Budući da je procesuiran manji broj zločina, Vijeće je zaključilo da su "**određeni istražni koraci poduzimani, ali sa relativno skromnim rezultatima**", a i oni su "**makar djelomično bili motivirani političkom brigom za međunarodni položaj Hrvatske, prije nego iskrenom brigom za žrtve**". Klasičan primjer namjerne opstrukcije istrage predstavljaju događaji koji su uslijedili nakon ubojstva petoro srpskih staraca u krajinskom selu **Grubori 25. kolovoza 1995. godine**. O tom incidentu je saslušano daleko više svjedoka nego u vezi sa bilo kojim drugim zločinom iz optužnice. Na temelju iskaza tadašnjih policijskih zapovjednika i specijalaca, vijeće je zaključilo da je nakon ubojstva staraca u vrhu specijalne policije izmišljena priča o sukobu sa "srpskim teroristima". Do takvog zaključka se došlo između ostalog i na temelju navoda **Josipa Čelića**, zapovjednika akcije čišćenja doline Plavno tijekom koje se dogodio incident u Gruborima. Mada je u sudnici pokušao osporiti neke od navoda iz izjave haškim istražiteljima, vijeće se u presudi držalo te izjave u kojoj je tvrdio da je izvjestio nadređene da tijekom akcije nije bilo nikakvih borbi, ali da je potom pozvan u Gračac gdje su mu **Mladen Markač i njegov zamjenik Željko Sačić rekli da je u Gruborima bilo "oružanog sukoba" i da treba napisati novi izvještaj koji mu je potom Sačić u odvojenoj prostoriji izdiktirao**. Potom je, po zaključku iz presude, priča o teroristima "dodatno ojačana" kada su i drugi pripadnici specijalne policije u kolovozu i rujnu 1995. godine po naređenju Markača i Sačića retroaktivno napisali izvještaje koji su se podudarali sa onim što je ranije izdiktirano Čeliću.

8 U presudi se navodi da je progon srpskih civila iz Krajine za vrijeme operacije "Oluja" počinjen, između ostalog, i putem bezobzirnog razaranja gradova Knina, Benkovca, Obrovca i Gračaca. Sudsko vijeće pod predsjedanjem suca Orijeja je do takvog zaključka došlo na temelju usporedbe artiljerijskih izvještaja Hrvatske vojske (HV) sa stanjem na terenu, odnosno mjestima udara granata, kao i analizom broja udara i načina djelovanja artiljerije po gradovima. Vijeće je pred sobom imalo naređenje zapovjednika Zbornog područja Split Ante Gotovine i njegovog zapovjednika za topništvo Marka Rajčića od 2. kolovoza 1995. godine, kojim se

nalaže da se "pod topničku paljbu stave gradovi Drvar, Knin, Benkovac, Obrovac i Gračac". Mada u presudi navode da bi se po samom tekstu naređenja moglo zaključiti da se čitavi gradovi tretiraju kao mete, suci su uzeli u obzir i dio Rajčićevog iskaza pred sudom u kojem je rekao da su ranije utvrđeni vojni ciljevi u gradovima i da se spornim naređenjem predviđa gađanje tih točaka. Kada su u obzir uzeti i izvještaji HV sa terena koje je Vijeće imalo na raspolaganju, zaključeno je da se ne može izvan razumne sumnje utvrditi da su navedeni gradovi tretirani kao mete udara. Analizirajući dokaze u vezi sa granatiranjem Knina, po kojima su se udari odvijali u točno određenim vremenskim intervalima, Vijeće se osvrnulo na iskaze vojnih eksperata optužbe i obrane Harrya Koningsa i Goeffreya Corna. Njih dvojica su se složili da takvo korištenje artiljerije može biti primijenjeno "i za potrebe vojnog uspjeha ali i u cilju psihološkog zastrašivanja civila". U presudi se zbog toga navodi da se na temelju metoda granatiranja Knina ne može zaključiti da je napad na grad bio usmjeren na civile. Ono što je Vijeće navelo na zaključak da je Knin ipak bezobzirno granatiran u svrhu zastrašivanja civila jeste činjenica da su granate u velikom broju padale na područja u kojima nema vojnih ciljeva. Na Knin je, po zaključku Vijeća, 4. kolovoza 1995. godine palo ukupno 600 granata a dan kasnije još 300. U presudi se navodi da je tek za jedan dio granata utvrđeno gdje su točno pale, a da se iz dokaza vidi da je od tog broja "značajan dio pogodio civilne objekte ili područja". Razdaljina od 200 metara je uzeta kao dozvoljena udaljenost pogreške u odnosu na preciznost artiljerijskih oruđa HV i udaljenost sa kojih su granate ispaljivane. Vijeće je prihvatilo da su objekti u Kninu koji se u nekim zapovijedima navode kao ciljevi granatiranja - poput Glavnog stožera krajinske vojske, Sjeverne vojarne i vojarne "Senjak", policijske postaje, stana Milana Martića ili željezničke postaje - bili legitimne vojne mete. **Međutim, značajan broj granata je, po predloženim dokazima, pao na udaljenosti od 300 do 700 metara od tih ciljeva. Tako je, primjerice, oko 40 projektila palo u blizini sjedišta Europske promatračke misije u gradu, 300 metara dalje od najbližeg vojnog cilja. Isto tako, četiri granate su eksplodirale u neposrednoj blizini kninske bolnice i najmanje jedna kod groblja, što je 450, odnosno 700 metara daleko od vojnih meta.** To nisu jedini primjeri te vrste koji se navode u presudi. Vijeće, također, smatra da je gađanje stana Milana Martića u gradu bilo nerazmjerno i da je predstavljalo "preveliki rizik po civile u odnosu na moguću vojnu dobit". Na temelju toga suci su zaključili da je hrvatska artiljerija "namjerno gađala" civilne ciljeve u Kninu. Slični zaključci su izvedeni i u vezi sa granatiranjem Benkovca, Obrovca i Gračaca. U presudi se navodi da se - u svjetlu onoga što se događalo na terenu - Gotovinino naređenje o stavljanju Drvara, Knina, Benkovca, Obrovca i Gračaca pod artiljerijsku paljbu prije može tumačiti kao tretiranje čitavih gradova kao artiljerijskih meta, nego gađanja unaprijed utvrđenih vojnih ciljeva. Zbog svega navedenog, u presudi se zaključuje da su artiljerijska djelovanja po Kninu, Benkovcu, Obrovcu i Gračacu predstavljala "bezobzirna razaranja gradova i time nezakoniti napad na civile i civilne objekte". Kada se uzme u obzir etnička struktura spomenutih gradova, zaključak je da su napadi provedeni u namjeri da se stanovništvo "diskriminira na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi".